

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ КОНФЛІКТУ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні проблеми, пов'язані із трансформацією політичних інститутів в умовах конфлікту процесів глобалізації і регіоналізації беззаперечно займають ведучі позиції серед наукових інтересів дослідників з різних країн світу. Важливе значення мають вони і для України. Трансформація політичних інститутів у світі потребує осмислення відносно процесів державотворення. Ефективна адаптація до них є фактором не лише входження України у світову спільноту, а й умовою демократичної стабілізації українського суспільства.

Трансформація політичних інститутів у країнах світу відбувається під могутнім впливом складних та неоднозначних процесів глобалізації, які мають як своїх палких прихильників, так і не менш затятих противників. Виступи антиглобалістів можна було спостерігати наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття у різних куточках світу, передусім у країнах розвинутої демократії (Великій Британії, Німеччині, Франції, Канаді). Аналітики відзначали, що їх наслідки можуть зайти настільки далеко, що не лише змінять розстановку політичних сил на міжнародній арені, а й спричинять до обмеження прав людини в розвинутих демократичних країнах [1, с. 70].

Йдеться про виклик глобального світу, де знаходять все більший прояв феномени глобалізації, яку за Ю.Римаренком, можна визначити як “процес, що охопив усю планету і характеризується матеріальною та культурною стисненістю, посиленням цілісної єдності світу та різнобічних взаємозалежностей, що об'єднують його мешканців” [2, с. 87]. Це послаблення традиційних територіальних, соціокультурних і державно-політичних бар'єрів, що колись ізолювали народи один від одного і в той же час охороняли їх від неупорядкованих зовнішніх дій, і становлення нової, “безпротекціоністської” системи міжнародної взаємодії та взаємозалежності, зростання кількості загальносвітових інститутів та рухів, різке прискоренням розповсюдження засобів глобальної комунікації, зростаючий плюралізм культур та етнічностей, посилення почуття “всесвітнього громадянства”. Все це викликало до життя “світове село” – термін, що запропонував М.Маклюєн ще в 1962 році, – яке описують за допомогою поняття “загальнопланетарної ойкумени”, що охоплює увесь культурний простір, і, значно вплинуло на трансформацію політичних інститутів. Ці процеси навряд чи можна вважати однозначними, тим більше такими, що легко прочитуються. Соціальні, політичні, економічні “мутації” утворюють нові понятійні конструкції, структура ланок яких у кожному окремому випадку начебто зрозуміла, але загальний зміст – темний, а механізм дії нерідко спантеличує. Осмислення глобальної трансформації світу є зараз одним із основних інтелектуальних занять гуманітарного наукового співтовариства.

Існує багато концепцій та підходів, що осмислюють значимі характеристики політичної структури світу, тенденції його перетворення на рубежі століть. В одних концепціях світ репрезентується як все більш гомогенний, головним чином внаслідок розвитку процесів глобалізації, що охоплюють нові території і сфери (економічні, соціальні, культурні, політичні і т.п.), глобалізація тут розглядається як поширення (та деяким чином експансія) західних моделей, цінностей, інститутів. Класичними в цьому контексті є праці Ф.Фукуями. В інших теоретичних схемах світ є розколотим або розділеним, причому підставою для розколу виступають різні критерії: цивілізації у С.Хантінгтона; також цивілізації, але іншого роду – сільськогосподарська, індустріальна, постіндустріальна – у О.Тоффлера; рівень професіоналізму – у В.Л.Іноземцева; рівень соціально-економічного розвитку країн (високий, середній та низький на основі чого, відповідно, виділяються центр, напівпериферія, периферія) – у І.Валлерстайна; шість економіко-географічних зон – у А.І.Неклесси. Нарешті, існують концепції, в яких здійснюються спроби поєднати обидві тенденції: глобалізацію та універсалізацію світу, з одного боку, та його регіоналізацію, фрагментацію, відособлення окремих частин і областей – з іншого. Першим цю спробу здійснив Б.Барбер [3; Р. 53-61], за ним пішли й інші вчені, які відмічають, що “відносини в сучасному світі визначаються як відцентровими процесами (глобалізацією або інтеграцією), так і доцентровими” (фрагментацією, регіоналізацією) [4; Р. 17-27]. Дж.Розенау пропонує спеціальний термін, що має відобразити обидва процеси, – “фрагментативність” (fragnetativ як одночасну дію фрагментації – fragmentation та інтеграції – integration) [5; Р. 255-282].

Нові явища і тенденції, що відзначені вченими, мають якісний, а не кількісний характер і з цієї причини радикально змінюють політичну структуру, що стала звичною за останні сторіччя. Існують різні точки зору стосовно того, чим зумовлені і в чому виражаються ці зміни, які змушують говорити про нову політичну структуру світу, що зараз формується. Серед тенденцій, що справляють вплив на політичну структуру світу називаються такі, як демократизація, посилення взаємозалежності, демілітаризація планети, створення глобального економічного організму; інтеграційні процеси і т.п.

Отже, серед представленого різноманіття тенденцій слід виділити дві, що за думкою автора є найбільш суттєвими в контексті конфлікту процесів глобалізації і регіоналізації: 1) розвиток процесів глобалізації, що знаходять свій прояв у розмиванні міждержавних кордонів та трансформації політичних інститутів; 2) збільшення кількості різних акторів на світовій сцені та модифікація їх характеру. Обидві тенденції взаємозалежні і взаємообумовлені, але все ж таки мають власну природу і діють відносно самостійно. Останні тенденції слід розглядати як похідні.

Література

1. Дзюба І. Україна перед сфінксом майбутнього: Лекція в Університеті «Києво-Могилянська академія», 15 жовтня 2001 р. / І. Дзюба. // Сучасність. – 2001. – №2. – С.70-84.
2. Енциклопедія етнокulturознавства / Ю.І.Римаренко, В.Г.Чернець та ін.; За ред. Ю.І.Римаренка. – К.: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2000.

3. Barber, B.R. 1992. Jihad vs. McWorld. – Atlantic Monthly. March. P.53-61.
4. Rotfeld. A. 1999. The Global Security System in Transition. – Космополіс. Альманах. P. 17-27.
5. Rosenau, J.N. 1994. New Dimension of Security: The Interaction of Globalizing and Localizing Dynamics. – Security Dialogue, Vol. 25, September. P.255-282.

УДК 340.12

Калюжний Р.А.,
д.ю.н., професор,

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ПРІОРИТЕТИ

Складні економічні, політичні, соціальні процеси в сучасному суспільстві демонструють нагальну необхідність нових підходів до багатьох невіршених проблем в право та державотворенні. Отже, пропонуємо серед першочергових кроків до аналізу вельми необхідної і важливої проблематики пов'язаної з сутністю правової системи, зупинитися власне на тому, що вкладається в зміст правової ідеології, як визначається ця категорія, яким є сутнісне «наповнення» цієї категорії тощо.

Одним із структурних елементів правової системи виступає правова ідеологія, передумовами формування якої є: необхідність регулювання суспільних відносин шляхом впливу через правову ідеологію на правосвідомість громадян і інші елементи правової системи; необхідність попередження правового волюнтаризму, використання негативних правових явищ: правового нігілізму, масової дегуманізації й деморалізації; наявність правових норм і ціннісних орієнтирів, що вимагають оформлення засобами правової ідеології.

Ідеологія, як складова свідомості, є об'єктом філософського аналізу, який дає змогу розкрити евристичні (пізнавальні) можливості та соціальні сфери ідеології. Насамперед відзначимо, що ідеологія має об'єктивне соціально-політичне коріння в умовах життя та свідомості людей. Як специфічна форма свідомості ідеологія формується в результаті диференціації суспільства, відокремлення церкви від держави, особливо з появою націй і виникненням їх суверенних держав. Ідеологія виникає з потреби для якоїсь частини суспільства здобути, залучити, забезпечити підтримку з боку населення своєї політики, певного політичного курсу, програми. Ідеологія може виконувати цю роль, оскільки, виражаючи інтереси груп, класів, націй, держав, відповідає їхнім світоглядним та комунікативним потребам. Саме тому ідеологія виступає також потужним засобом організації людей, управління ними та їхньою поведінкою.

На думку Л.С. Тупчієнко, ідеологія – це система поглядів та цілей, в яких усвідомлюються і оцінюються ставлення людей до дійсності та один до одного, соціальні проблеми і конфлікти, а також містяться цілі (програми) соціальної діяльності, спрямовані на закріплення чи зміну (розвиток) даних суспільних відносин [1, с. 172].